

ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ КРИТЕРІЇВ САМООЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СВІТОВА ПРАКТИКА ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Лукіна Т.О.

доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти

Інституту педагогіки

Національної академії педагогічних наук України, м. Київ

Однією з поширених тенденцій в галузі реформування системи управління загальної середньої освіти є запровадження технологій внутрішньої оцінки або самооцінювання школи. Дана тенденція у сфері освіти сформувалася як наслідок запровадження технологій TQM та управління якістю освіти, заснованих на використанні інформації, що отримана в ході моніторингових досліджень якості освіти на всіх рівнях функціонування освітніх систем, а також реалізації політики забезпечення рівного доступу до освіти [1]. Самооцінювання закладу освіти є спільним, інклюзивним та рефлексивним за своїм характером процесом внутрішньої перевірки діяльності школи, спрямованим на поліпшення якості навчання здобувачів освіти. Самооцінювання засноване на доказах і передбачає збір інформації з різних джерел з метою формулювання висновків як підстави для ухвалення управлінських рішень щодо розвитку закладу [2]. Характеризуючи процес самооцінки школи В.І. Вальдман зазначає, що у процедурах оцінювання беруть участь усі представники шкільної спільноти, а сама оцінка стосується різних елементів освітньої системи школи та здійснюється на систематичній основі з метою підвищення якості діяльності загальноосвітнього закладу [3, с.118].

З оглядом на це, самооцінювання закладу освіти виступає основним елементом у структурі політики /стратегії з розвитку та удосконалення діяльності школи, а його мета спрямована на забезпечення та поліпшення якості освіти, зокрема загальної середньої. Передбачається, що внутрішня оцінка закладу загальної середньої освіти, на відміну від зовнішнього контролю (оцінки, інспектування), здійснюється закладом освіти на власний розсуд, за моделями, що розробляються кожним закладом відповідно до контексту (своїх потреб, візії, національних особливостей, історичних традицій, стилю управління тощо).

У ході дослідження з'ясовано, що у світі реалізуються різні моделі самооцінювання якості закладу загальної середньої освіти. Кожна модель передбачає збір інформації за певним переліком показників, який віддзеркалює основні пріоритети оцінки. Виявлено певні відмінності у концептуальних

підходах і способах реалізації зазначених моделей та переліках показників, за якими здійснюється самооцінка у системах освіти європейських країн і Америки та країн Тихоокеанського регіону, що зумовлено історичними, культурними, національними особливостями цих країн, а також фінансово-економічними можливостями і політико-правовими нормами. Однак, незважаючи на розмаїття концептуальних підходів і моделей самооцінювання якості закладів загальної середньої освіти, які реалізуються останнім часом в різних країнах світу, характерними для них є певні спільні тенденції щодо визначення груп показників оцінювання. Зокрема, це результати навчання учнів, процеси, що реалізуються в школі, та лідерство і управління. Водночас, наявність спільних груп показників оцінювання якості роботи шкіл, залишає широкі можливості для урізноманітнення загального переліку індикаторів, за якими збирається інформація та на основі яких формулюються висновки щодо результативності діяльності закладу освіти.

Так, наприклад, Бюро освіти Гонконгу пропонує перелік ключових показників для проведення самооцінки закладів загальної середньої освіти, яка була оновлена у 2016 р. і діє до сьогодні. На сайті Бюро освіти також розміщено інструктивно-методичні матеріали щодо реалізації школами циклу оцінювання, розробки планів розвитку та звітів школи щодо її продуктивності, які ґрунтуються на результатах проведеного оцінювання. Структура показників самооцінювання роботи школи складається з чотирьох блоків: управління та організація, навчання та викладання, підтримка учнів та шкільна етика і, нарешті, ставлення учнів до навчання (школи) (див. табл. 1). Варто зазначити, що переважна більшість показників оцінюється за результатами опитування стейкхолдерами якості або ступеня прояву (сприйняття) тієї чи іншої ознаки або діяльності закладу та різних учасників освітнього процесу.

Таблиця 1.

Структура ключових показників ефективності (за [4])

Блоки	Показники
1. Управління та організація	Управління школою Професійне лідерство
2. Навчання та викладання	Навчальний план і оцінювання Навчання учнів та викладання
3. Підтримка учнів та шкільна етика	Учнівська підтримка Партнерство
4. Ставлення учнів до школи	Тест рівня підготовки до S1 у Гонконгу Результати державного іспиту Академічна успішність Частка учнів, що у міжшкільних олімпіадах Відсоток учнів, що беруть участь у громадських заходах Відвідуваність студентів Відсоток учнів із припустимою вагою

У переважній більшості європейських країн використовується так звана ISSEMod (Integrated School Self-Evaluation Model), яка є інтегрованою моделлю шкільної самооцінки, що базується на трьох вимірах: контекст і ресурси школи, результати та процеси. Кожен вимір описується відповідними індикаторами для збору кількісних та якісних даних.

Таблиця 2.

Структура показників ISSEMod [5, с.63]

Блоки	Показники
1. Контекст і ресурси	Учнівський контингент Територія і людський капітал Економічні і структурні ресурси Кадрові ресурси
2. Результати	Результати навчання. Результати стандартизованих тестів. Ключові вміння та громадянські компетенції. Довгострокові результати та подальші дії
3 а. Навчальні процеси	Розробка та оцінювання навчальної програми Навчальне середовище Інклюзія та диференціація навчання Безперервність і спрямованість
3б. Управлінські та організаційні практики	Стратегія і організація школи Розвиток і людські ресурси Інтеграція та відносини з місцевою владою та родинами учнів.

Варто зазначити, що дана модель самооцінки шкіл має варіації в різних європейських країнах. Наприклад, у Чеській республіці використовується QEM (Quality Evaluation Model), яка містить три основні виміри: профіль школи, результати та інструменти оцінки і способи оцінювання [6, с. 50]. В Австрії з 2021 року вступила в дію система якості, що орієнтована на вимірювання якості реалізації різних процесів. Дана система ґрунтується на самооцінюванні шкіл за п'ятьма параметрами: управління якістю, лідерство і менеджмент, навчання та викладання, шкільне партнерство та зовнішні зв'язки, результати та ефекти шкільної освіти [7].

Цікавим з точки зору нашого дослідження виявляється досвід запровадження системи самооцінювання закладів загальної середньої освіти в Литві. Індикатори якості школи згруповані у чотири блоки: результати (зрілість особистості, досягнення та прогрес учня); процес навчання та досвід учнів (планування процесу навчання, управління процесом навчання, досвід навчання учнів, оцінювання в процесі навчання); освітнє середовище (фізичне

середовище, що розширює можливості навчання; навчання без меж); лідерство та управління (планування та організація діяльності, навчання та робота в командах, особиста майстерність) [8].

Освітньою реформою, що реалізується в Україні, в системі загальної середньої освіти проголошено запровадження інституційного аудиту (як процедури зовнішнього контролю та оцінювання освітніх і управлінських процесів у закладі освіти) та створення внутрішніх систем забезпечення якості освіти, що передбачає проведення самооцінювання закладом освіти якості своєї діяльності. Самооцінювання закладом освіти здійснюється за такими чотирма блоками показників [9]:

- *освітнє середовище закладу освіти* (здорові, безпечні умови навчання та праці; відсутність будь-якого насильства та дискримінації; формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору);
- *система оцінювання результатів навчання учнів* (наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та добросовісне оцінювання; систематичне відстеження результатів навчання та підтримка у навчанні; спрямованість на формування в учнів відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання);
- *педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти* (ефективність планування, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу; постійне підвищення рівня професійної компетентності та майстерності; налагодження співпраці з учнями, їх батьками, працівниками закладу освіти; організація педагогічної діяльності на засадах академічної добросовісності);
- *управлінські процеси закладу освіти* (наявність стратегії та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених цілей і завдань; формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм; ефективність кадрової політики та можливість для професійного розвитку педагогічних працівників; організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою; формування та забезпечення реалізації політики академічної добросовісності).

Отже, запропонований до використання в Україні перелік показників і критеріїв оцінювання якості освітніх і управлінських процесів відрізняється від аналогічних систем індикаторів якості роботи закладів загальної середньої освіти інших країн тим, що у ньому відсутні показники результатів навчання учнів, які визнані вирішальними при оцінюванні продуктивності та успішності роботи школи практично в усіх зарубіжних моделях самооцінювання освітніх

закладів, а також інформація про ставлення всіх зацікавлених сторін щодо досягнутих результатів діяльності школи.

Не менш важливим моментом при створенні моделі показників самооцінювання якості роботи школи є врахування впливу чинників, які змінюють звичні умови функціонування закладів освіти за сучасних обставин дистанційного навчання та карантинних обмежень, що викликані поширенням пандемії COVID-19. До таких чинників ми вважаємо за потрібне віднести насамперед й ті, що впливають на оцінку рівня доступності (зокрема, фінансової, фізичної, інтелектуальної) загальної середньої освіти та результативності її реалізації в умовах дистанційного навчання [10; 11, с. 232]. Особливої уваги за умов впровадження дистанційної форми навчання потребує також і блок показників, що характеризують освітнє / навчальне середовище з точки зору оцінки його комфортності та інклюзивності. Змінений формат організації навчання викликає потребу в оцінюванні якості комунікативної складової освітнього процесу, з'ясування ступеня задоволеності та зручності (повноти) спілкування учнів і вчителів у процесі навчання [12; 13].

Отже, самооцінювання якості функціонування закладу загальної середньої освіти є загальносвітовою практикою, що реалізується за допомогою різних показників і критеріїв оцінювання відповідно до національних особливостей та потреб закладу освіти. Останнім часом формується розуміння необхідності оновлення та доповнення зазначених систем показників самооцінювання закладу загальної середньої освіти з урахуванням змін в освітніх середовищах та умовах організації освітніх і управлінських процесів, що зумовлені масовим впровадженням дистанційного формату навчання.

Список літератури

1. Лукіна Т.О. Доступність освіти як показник результативності державного управління освітою в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2013. Вип. 3, С.114-120. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2014/02/2013-3-19.pdf>
2. School self-evaluation-primary 2016-2022. *Department of Education. Government of Ireland*. Web site. URL: <https://www.gov.ie/en/publication/d937d-school-self-evaluation-primary/#sse-primary-schools-2016-2022>
3. Вальдман И.А. Самооценка школы: основные понятия. *Проблемы современного образования*. 2012. № 2, С.115-124. URL: http://pmedu.ru/res/2012_2_11.pdf.
4. School self-evaluation. *Education Bureau. The Government of the Hong Kong Special Administrative region*. Web site. URL: <https://www.edb.gov.hk/en/sch-admin/sch-quality-assurance/sse/index.html>

5. Capperucci D. Self-Evaluation and School Improvement: The Issemod Model to Develop the Quality of School Processes and Outcomes. *International E-Journal of Advances in Education*. 2015. Vol. 1, Issue 2, pp. 56-69. URL: <http://ijaedu.ocerintjournals.org/en/download/article-file/89352>
6. Pesek D. School self-evaluation: case studies from the Czech Republic, Poland and Germany. *Качество образования в Евразии*. 2014. № 2, С. 45-58. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opyt-cheshskoy-respubliki-polshi-i-germanii-po-provedeniyu-samoocenki-shkoly>
7. Quality Assurance in Early Childhood Education and Care (ECEC). *European Commission*. Web site. URL: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice>
8. Survutaitė D., Bacys V., Balčiūnas S., Čiuladienė G., Petkūnienė V., Sičiūnienė V., Vaicekauskienė V., Valuckienė J., Vilkonienė M. Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo modelis ir rodikliai. Bendrojo ugdymo mokyklų įsivertinimo rodiklių atnaujinimas ir naudojimo jais metodikos/rekomendacijų sukūrimas: Es struktūrinių fondų projektas. Sfmis nr.: vp1-2.1-šmm-01-v-03-001. Vilnius, 2015. URL: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2015/08/rekomendacijos.pdf>
9. Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ МОН України від 09 січня 2019 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text>
10. Лукіна Т.О. Загрози реалізації державної політики протидії обмеженню рівного доступу до освіти в Україні. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Управління та адміністрування»*: зб. наук. праць. 2019. Вип. 3 (38), С.10-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpoupra_2019_9_4
11. Лукіна Т.О. Дистанційне навчання в загальній середній освіті в Україні: доступність та результативність в умовах пандемії. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2021. Вип. 16 (45). С. 232. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/16_45_2021/social/Bulletin_16_45_Social_and_behavioral_sciences_Lukina.pdf
12. Лукіна Т.О. Досвід дистанційного навчання: уроки для формування критеріїв оцінювання системи забезпечення якості загальної середньої освіти. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. С. 93-95. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/12260/1/Гришко%20СВ_Непша%20ОВ_Прохорова%20ЛА.pdf
13. Лукіна Т. О. Доступність загальної середньої освіти в умовах пандемії: проблеми та перспективи забезпечення в Україні. *Глобальні виклики та пріоритети в часи коронавірусної кризи*: матеріали Міжна. наук.-практ. конф. Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 107 – 111. URL: https://lib.iitta.gov.ua/725246/1/Лукіна_Збірник%20матеріалів_14.05.21-107-111.pdf